

НАГАЙНИК Тарас*

старший викладач кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0793-3649>

Правова природа та процесуальні форми використання спеціальних медичних знань під час розслідування воєнних злочинів

Анотація. У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз правової природи та процесуальних форм використання спеціальних медичних знань під час розслідування воєнних злочинів. Актуальність дослідження зумовлена тим, що збройна агресія російської федерації проти України спричинила масове вчинення порушень законів і звичаїв війни, зокрема вбивств цивільного населення, катувань, насильницьких зникнень, сексуального насильства, незаконного позбавлення волі, руйнування цивільної інфраструктури, а також появу значної кількості невпізнаних, фрагментованих, обгорілих або скелетованих останків. За таких умов спеціальні медичні знання набувають не допоміжного, а системоутворювального значення для кримінального провадження, оскільки саме через них тілесні, біологічні, морфологічні, фізіологічні й ідентифікаційні факти трансформуються в процесуально придатну доказову інформацію. Обґрунтовано, що правова природа спеціальних медичних знань полягає в поєднанні наукової достовірності та процесуальної легітимності. Медичний факт не набуває доказового значення поза межами встановленої законом процедури, натомість належна процесуальна форма забезпечує допустимість, перевірюваність і доказову цінність результатів спеціального дослідження. Визначено основні процесуальні форми використання спеціальних медичних знань у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів, серед яких: судово-медична експертиза, участь спеціаліста в слідчих діях, огляд місця події та трупа, освідування, ексгумація, відбір біологічних зразків, використання медичної документації, ідентифікаційні процедури, судово-стоматологічні, молекулярно-генетичні, антропологічні та цифрові інструменти. Увагу зосереджено на значенні судової стоматології, електронних реєстрів, геномної інформації та міжнародних стандартів документування незаконної смерті й катувань. Доведено, що ефективне використання спеціальних медичних знань сприяє не лише встановленню фактичних обставин воєнного злочину, а й ідентифікації загиблих, забезпеченню права родин знати долю близьких, зміцненню доказової спроможності національного правосуддя та розвитку сектору безпеки та правопорядку України.

Ключові слова: спеціальні медичні знання; воєнні злочини; судово-медична експертиза; судова стоматологія; ідентифікація загиблих; доказування; міжнародне гуманітарне право.

Історія статті:

Отримано: 18.03.2026

Прийнято: 29.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Нагайник Т. Правова природа та процесуальні форми використання спеціальних медичних знань під час розслідування воєнних злочинів. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 2 (72). С. 198–208. DOI: 10.33270/05267202.21

*Відповідальний автор

© Нагайник Т., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Збройна агресія російської федерації проти України спричинила не лише безпрецедентні гуманітарні втрати, а й істотну трансформацію практики кримінальної юстиції та системи безпеки держави. Масові порушення законів і звичаїв війни, убивства цивільного населення, катування, насильницькі зникнення, сексуальне насильство, незаконне позбавлення волі, руйнування цивільної інфраструктури й виявлення невпізнаних або фрагментованих останків поставили перед органами досудового розслідування завдання, які неможливо ефективно реалізувати без широкого залучення спеціальних знань. Особливе місце серед них посідають спеціальні медичні знання, оскільки саме вони забезпечують встановлення тілесних, біологічних, фізіологічних й ідентифікаційних фактів, що мають доказове значення в кримінальному провадженні.

Матеріали та методи

У сучасних умовах спеціальні медичні знання виходять за межі традиційної допоміжної функції. Вони стають системним елементом доказування, через який встановлюють причину смерті, механізм і давність ушкоджень, ознаки катувань, характер застосованого насильства, факт використання певних засобів ураження, а також особу загиблого. Це вкрай важливо під час розслідування справ, де тіло потерпілого або його останки є основним чи єдиним об'єктивним носієм інформації про подію злочину.

У науковій літературі спеціальні знання розглядають як необхідний інструмент кримінального процесуального пізнання, що забезпечує встановлення обставин, не доступних для безпосереднього сприйняття слідчим, прокурором або судом без залучення фахової компетентності (Sydorenko, 2022; Kovalenko et al., 2024). У цьому сенсі спеціальні медичні знання становлять окремий різновид спеціальних знань, оскільки дають змогу інтерпретувати тілесні, біологічні, морфологічні, фізіологічні й ідентифікаційні ознаки, що мають значення для доказування (Mishalov et al., 2023; Cheremnova, Chernov, & Murashko, 2025).

Актуальність теми посилюється тим, що результати національного розслідування воєнних злочинів можуть використовувати не лише в українській юрисдикції, а й у міжнародних механізмах кримінального правосуддя. Тож спеціальні медичні знання повинні відповідати вимогам національного кримінально-процесуального законодавства та міжнародним стандартам документування незаконної смерті, катувань, масових поховань й ідентифікації загиблих¹. Водночас

якість такого документування впливає на міжнародну суб'єктність держави, довіру до правоохоронних інституцій та здатність забезпечувати невідворотність відповідальності за найтяжчі злочини.

Метою статті є комплексне теоретико-правове дослідження правової природи спеціальних медичних знань і процесуальних форм їх використання під час розслідування воєнних злочинів, а також визначення їх доказового, ідентифікаційного, гуманітарного та безпеково-інституційного значення.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких забезпечило комплексний аналіз правової природи спеціальних медичних знань та процесуальних форм їх використання в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. З огляду на міждисциплінарний характер проблематики, методичний інструментарій поєднує юридичний, безпековий, криміналістичний і медико-біологічний підходи.

Діалектичний метод використано для розгляду спеціальних медичних знань як динамічного правового феномену, зміст і функції якого трансформуються під впливом воєнного стану, міжнародних стандартів доказування, технологічних змін та потреб сучасної слідчої практики. Системний метод дав змогу дослідити їх використання як цілісний комплекс взаємодії слідчого, прокурора, експерта, спеціаліста, судово-експертних установ, цифрових реєстрів, органів сектору безпеки й міжнародних механізмів документування злочинів.

Формально-юридичний метод застосовано під час аналізу норм Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судову експертизу», положень міжнародного гуманітарного права та міжнародних протоколів документування незаконної смерті й катувань. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення національних процесуальних механізмів із міжнародними стандартами збирання, перевірки й оцінки доказів у кримінальних провадженнях щодо міжнародних злочинів.

Структурно-функціональний метод дав змогу виокремити доказову, ідентифікаційну, реконструктивну, верифікаційну, гуманітарну та безпеково-інституційну функції спеціальних медичних знань. Логіко-семантичний метод використано для

methodological-publications/minnesota-protocol-investigation-potentially; Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Rev. ed. New York ; Geneva : United Nations, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol>; Disaster Victim Identification Guide. Lyon : INTERPOL, 2023. URL: <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI>

¹ The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death: Revised United Nations Manual. New York ; Geneva : United Nations, 2017. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and>

уточнення понять «спеціальні знання», «спеціальні медичні знання», «процесуальна форма», «доказування», «ідентифікація загиблих» та «інституційна стійкість».

Огляд літератури

Повномасштабна агресія проти України радикально змінила архітектуру кримінального доказування. Порушення законів і звичаїв війни вже не є лише теоретичним конструктом міжнародного кримінального права, адже стали повсякденною практикою роботи слідчих, прокурорів, експертів і судових медиків (Dufeniuk, 2022; Yefimenko, 2024; Tverdokhlib, 2026). Ідеться про масові вбивства, катування, сексуальне насильство, незаконне позбавлення волі, насильницькі зникнення, жорстоке поводження з полоненими, обстріли цивільної інфраструктури, виявлення масових поховань і термічно ушкоджених тіл.

У таких умовах спеціальні медичні знання набувають нового статусу. Якщо в мирний час їх часто сприймали як допоміжний інструмент уточнення окремих фактів, то в умовах війни вони забезпечують перехід від біологічного або клінічного факту до процесуально легітимного доказу (Avdieieva, 2022; Kovalenko et al., 2024). Через спеціальні медичні знання встановлюють причину смерті, механізм і давність тілесних ушкоджень, характер застосованого насильства, ознаки катувань, сексуального насильства, неналежного поводження та індивідуальну ідентичність загиблого.

Окремий напрям сучасних досліджень стосується анонімного збору судово-медичних доказів після сексуальних злочинів. С. Herpel, М. Bogus, Р. Mallmann, S. Banaschak та S. Ludwig (2026) аналізують практику anonymous forensic evidence collection (AFC), акцентуючи на значенні своєчасної фіксації біологічних слідів і медичної документації навіть у випадках, коли потерпіла особа не готова до негайного звернення до правоохоронних органів.

Теоретичне підґрунтя сучасного розуміння спеціальних знань у кримінальному провадженні сформовано у працях Д. В. Сидоренка (2022), який визначає спеціальні знання як окремий різновид професійної компетентності, необхідної для встановлення обставин, не доступних без спеціальної підготовки суб'єктів доказування. Проблематика криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із воєнною агресією, додатково висвітлена в дослідженні В. Твердохліба, який зауважує, що ефективне використання спеціальних знань є ключовою умовою належного документування міжнародних злочинів і формування допустимої доказової бази (Tverdokhlib, 2026).

Важливе значення для сучасного осмислення ролі спеціальних знань у воєнний період має праця В. В. Коваленка, В. С. Бондаря, І. М. Вигівського, В. Г. Дрозд і Ю. М. Слухаєнка

(2024), присвячена використанню спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами чи злочинними організаціями. Автори обґрунтовують необхідність інтеграції криміналістичних, медичних, технічних і цифрових інструментів у межах єдиного доказового процесу, що актуалізується у справах про міжнародні злочини та порушення міжнародного гуманітарного права.

Специфіка воєнних злочинів полягає в тому, що доказування виходить за межі суто національного кримінального процесу. Матеріали досудового розслідування мають значення не лише для національного суду, а й для міжнародного кримінального правосуддя. Це означає, що спеціальні медичні знання мають бути сумісними зі стандартами міжнародного документування тяжких порушень міжнародного гуманітарного права¹.

У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема узгодження криміналістичних, судово-медичних і процесуальних стандартів із міжнародними вимогами документування міжнародних злочинів. На цьому акцентують учені, які аналізують співвідношення українського та європейського досвіду розслідування воєнних злочинів, засвідчуючи необхідність міждисциплінарного підходу до роботи з доказами (Shevchuk et al., 2025).

Безпосередньо судово-медичний вимір використання спеціальних знань висвітлено в працях В. Д. Мішалова, В. В. Войченка, К. Ф. Ворошилова, І. В. Розовик, О. Ю. Петрошака (2023) та співавторів, які на прикладі експертиз на деокупованих територіях аналізують вияви катувань і результати ідентифікації жертв насильства. Ці дослідження демонструють, що тілесні ушкодження, морфологічні зміни тканин, характер руйнування останків і сліди насильства стають матеріальною основою для встановлення міжнародно-правової кваліфікації злочину.

Проблеми ролі судової медицини в документуванні воєнних злочинів також досліджено в зарубіжній науковій літературі. А. Cioffi та С. Сесанпесчіа (2023) розглядають судову медицину як один із базових інструментів фіксації воєнних злочинів у контексті російсько-української війни, акцентуючи на поєднанні медичних, гуманітарних і правових аспектів розслідування.

Вагому роль у поглибленні проблематики відіграє праця А. І. Черемної, О. В. Чернова та

¹ International Criminal Court. Office of the Prosecutor. Policy on Gender-Based Crimes. The Hague : ICC, 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-12/2023-policy-gender-en-web.pdf>; Eurojust. Core International Crimes Evidence Database (CICED). The Hague: Eurojust, 2023. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/core-international-crimes-evidence-database>; Council of Europe. Accountability for international crimes committed in Ukraine: legal and institutional framework. Strasbourg : Council of Europe, 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/ukraine>

А. С. Мурашка (2025), присвячена комплексному використанню результатів судово-медичної експертизи під час документування кримінальних правопорушень, учинених під час збройного конфлікту. Автори зауважують, що результати судово-медичної експертизи не можуть оцінювати ізольовано, а мають інтегруватися в ширший доказовий комплекс разом із даними огляду місця події, цифровими матеріалами, свідченнями та іншими криміналістичними джерелами.

Сучасні дослідження дедалі більше акцентують на міждисциплінарному характері ідентифікації людських останків. D. H. Ubelaker, A. Shamlou та A. Kunkle (2019) засвідчують важливість судової антропології як складової позитивної наукової ідентифікації особи, передусім у випадках фрагментованих або скелетованих останків. Водночас J. M. Jayakrishnan, J. Reddy та R. B. V. Kumar (2021) розглядають взаємодію судової стоматології та антропології як ефективний комплексний механізм встановлення особи загиблого в складних умовах руйнування тіла.

У сучасній українській науковій літературі проблематика судової стоматології та ідентифікації невпізнаних тіл також набуває самостійного значення. О. О. Несен і Н. В. Кравченко (2026) акцентують на особливостях використання медичних знань під час ідентифікації невпізаного трупа, значенні комплексного використання судово-медичних, стоматологічних, генетичних і антропологічних методів. Судову стоматологію в сучасних умовах розглядають як один із перспективних напрямів ідентифікації загиблих у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів (Nahaiyuk, 2026).

Окремий напрям сучасних досліджень стосується розвитку молекулярно-генетичних технологій. С. Finaughty, L. J. Heathfield, V. Kemp та N. Márquez-Grant (2023) аналізують ефективність сучасних методів екстракції ДНК із твердих тканин людини й виокремлюють їх особливе значення для роботи з деградованими останками. Своєю чергою M. Zarczyńska, P. Zarczyński та M. Tomsia (2023) досліджують проблему збереження нуклеїнових кислот у судовій генетиці, акцентуючи на перевагах і обмеженнях генетичних методів ідентифікації.

Перспективним напрямом сучасної судово-медичної практики є використання неінвазивних цифрових методів дослідження. M. Sneha, G. Jeevaraj, S. Nayeem та M. R. Architha (2026) розглядають *virtopsy* як альтернативний підхід до проведення судово-медичної аутопсії, що ґрунтується на використанні комп'ютерної томографії, 3D візуалізації та цифрового моделювання. У контексті воєнних злочинів такі технології набувають особливого значення через можливість збереження цифрової моделі тіла, повторного аналізу ушкоджень і мінімізації втручання в людські останки.

Проблематику ідентифікації жертв масових катастроф і воєнних конфліктів також розглядає D. Tawfik (2026), який аналізує сучасні інновації у сфері *disaster victim identification (DVI)* та спрямовує увагу на етичних аспектах роботи з останками загиблих і персональними даними родичів. Близьку проблематику вивчають R. McDermott, A. Fraser, J. Ensor та H. Seddighi (2022), які пов'язують судово-експертне дослідження з аналізом системних ризиків і наслідків катастроф, акцентуючи на значенні криміналістичного документування для формування інституційної стійкості держави.

Результати й обговорення

Правова природа спеціальних медичних знань зумовлена тим, що вони функціонують у кримінальному провадженні не автономно, а через процесуально встановлені форми залучення, перевірки й оцінки. Суд, слідчий і прокурор не можуть користуватися такими знаннями довільно, оскільки їх доказове значення виникає лише тоді, коли відповідні відомості введено в провадження через передбачені законом процедури: експертизу, участь спеціаліста, огляд, освідування, вилучення й дослідження документів, відбір зразків, упізнання, ексгумацію та інші процесуальні механізми (Sydorenko, 2022; Kovalenko et al., 2024).

У теоретичному вимірі такі знання мають подвійну природу. З одного боку, вони ґрунтуються на досягненнях медицини, біології, генетики, стоматології, антропології та інших спеціалізованих дисциплін, з другого – набувають процесуального значення лише після трансформації в допустимий доказовий матеріал. Клінічний висновок, біологічний факт або професійне спостереження ще не створюють доказу доти, доки не будуть належно зафіксовані, інтерпретовані й уведені в межі кримінального процесу¹ (Mishalov et al., 2023).

Медичний факт не є доказом сам собою: доказового значення він набуває лише тоді, коли його фахове встановлення поєднане з належною процесуальною формою, дотриманням правил фіксації, збереженням об'єктів дослідження та можливістю подальшої перевірки результатів. Саме тому в кримінальних провадженнях про воєнні злочини питання допустимості й

¹ The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death: Revised United Nations Manual. New York ; Geneva : United Nations, 2017. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/minnesota-protocol-investigation-potentially>; Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Rev. ed. New York ; Geneva : United Nations, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol>

достовірності спеціального медичного знання є таким самим важливим, як і його наукова точність¹ (Kovalenko et al., 2024; Cheremnova, Chernov & Murashko, 2025).

У провадженнях щодо воєнних злочинів правова природа спеціальних медичних знань ускладнюється тим, що вони функціонують у просторі взаємодії національного кримінального процесу й міжнародного гуманітарного права. Медичний висновок, сформований відповідно до української юрисдикції, потенційно має відповідати не лише вимогам внутрішнього законодавства, а й міжнародним стандартам документування незаконної смерті, катувань, сексуального насильства, роботи з масовими похованнями та ідентифікації загиблих².

Нормативно-правова основа використання спеціальних медичних знань має багаторівневий характер. Її становлять норми конституційного, кримінального процесуального, спеціального експертного, матеріального кримінального та міжнародного права, які формують юридичні межі, процедури й стандарти використання фахового медико-біологічного знання. Така багаторівневість свідчить, що залучення спеціальних медичних знань не можна розглядати як суто технічну дію, оскільки воно пов'язане з реалізацією обов'язку держави щодо ефективного розслідування тяжких порушень прав людини й міжнародного гуманітарного права.

Міжнародні стандарти документування істотно впливають на національну практику розслідування. Міннесотський протокол орієнтує розслідування потенційно незаконної смерті на повноту, незалежність, ефективність і належну фіксацію всіх обставин, пов'язаних із тілом, місцем його виявлення, характером ушкоджень і доказовим контекстом³. Стамбульський протокол

ґрунтується на необхідності поєднання медичного, психологічного й документального аналізу під час розслідування катувань та інших форм жорстокого поводження⁴. Для України ці стандарти мають важливе значення, оскільки матеріали національних розслідувань воєнних злочинів може бути використано в міжнародних механізмах кримінальної відповідальності.

Окремого значення набувають урядові та відомчі акти України, спрямовані на врегулювання процедур ідентифікації загиблих, поводження з останками й організації спеціальних досліджень. Ідеться, зокрема, про порядок вилучення, передачі та репатріації тіл осіб, загиблих у зв'язку зі збройною агресією проти України, а також про державну реєстрацію геномної інформації людини та функціонування реєстрів осіб, зниклих безвісти за особливих обставин⁵.

Спеціальні медичні знання реалізуються через сукупність процесуальних форм, що відрізняє їх від абстрактного наукового знання. Усталеною формою є судово-медична експертиза, призначення якої полягає в спеціалізованому дослідженні трупів, тілесних ушкоджень, біологічних зразків, медичної документації, стану здоров'я особи й інших об'єктів, що потребують професійного аналізу (Mishalov et al., 2023; Cheremnova, Chernov, & Murashko, 2025).

Іншою процесуальною формою використання спеціальних медичних знань є залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. На відміну від експерта, спеціаліст не здійснює самостійного експертного дослідження і не формує висновку експерта, а сприяє слідчому або прокурору шляхом застосування професійних знань, практичних навичок і технічних засобів під час виявлення, фіксації, вилучення та попереднього опису об'єктів, що можуть мати доказове значення. У кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів така участь є особливо важливою під час огляду місця події, огляду трупа, ексгумації, освідчування потерпілих, вилучення біологічних слідів, відбору зразків, а також роботи з речами й документами, які можуть містити

¹ Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Rev. ed. New York ; Geneva : United Nations, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol>

² The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016): Revised United Nations Manual. New York ; Geneva : United Nations, 2017. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/minnesota-protocol-investigation-potentially>; Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Rev. ed. New York ; Geneva : United Nations, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol>; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Human rights monitoring and documentation in conflict-related investigations. Warsaw : OSCE/ODIHR, 2023. URL: <https://www.osce.org/odihr>

³ The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death: Revised United Nations Manual. New York ; Geneva : United Nations, 2017. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/minnesota-protocol-investigation-potentially>

⁴ Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Rev. ed. New York ; Geneva : United Nations, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol>

⁵ Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 9 лип. 2022 р. № 2391-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>; Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : наказ МВС України від 29 серп. 2022 р. № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text>; Про затвердження Порядку вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих у зв'язку зі збройною агресією проти України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 черв. 2022 р. № 698. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-2022-n#Text>

медично значущу інформацію (Dufeniuk, 2023; Kovalenko et al., 2024; Avdieieva, 2022).

Практичне значення участі спеціаліста полягає в тому, що його допомога дає змогу своєчасно виявити релевантні об'єкти, запобігти їх пошкодженню або втраті, забезпечити належне пакування, маркування та збереження, а також підготувати матеріали для подальшого експертного дослідження. У цьому сенсі участь спеціаліста є проміжною ланкою між слідчою дією та судово-медичною експертизою: вона не замінює експертного дослідження, але створює умови для його повноти, достовірності та процесуальної придатності. Саме після такого належного виявлення і фіксації об'єктів важливе значення має робота з медичною документацією як окремим джерелом відомостей про стан потерпілого, характер ушкоджень або обставини смерті.

Значущим є використання медичної документації як самостійного джерела відомостей. Ідеться про історії хвороби, виписки, довідки, записи про надання медичної допомоги, стоматологічні картки, рентгенівські знімки, результати лабораторних досліджень, генетичні профілі, документи військових госпіталів та інші носії спеціальної інформації. У низці випадків саме така документація є єдиним письмовим слідом тілесного стану потерпілого до смерті, під час перебування в полоні або після звільнення, однак її доказове значення виникає лише за умови належного вилучення, перевірки автентичності та фахової інтерпретації.

Наступною формою є ідентифікаційні процедури, під час яких спеціальні медичні знання поєднуються з молекулярною генетикою, антропологією, радіологією, судовою стоматологією та інформаційно-пошуковою діяльністю. Їх можуть реалізовувати через дослідження невпізаного трупа, зіставлення стоматологічного статусу, генетичне профілювання, антропологічне визначення віку, статі та зросту, а також використання цифрових реєстрів і баз даних¹ (Nahainyk, 2026).

Судово-медична експертиза в розслідуванні воєнних злочинів виконує функцію центрального механізму спеціального пізнання, оскільки саме через неї тілесні, біологічні та клінічні факти набувають форми процесуально перевірюваного доказу. Її значення виходить далеко за межі встановлення причини смерті, адже в сучасних провадженнях ідеться про реконструкцію механізму травмування, визначення часу й умов заподіяння ушкоджень, виявлення ознак катувань, сексуального насильства, побиття, удушення, термічного чи вибухового впливу (Mishalov et al., 2023; Cheremnova, Chernov, & Murashko, 2025).

У випадках бойової травми судово-медична експертиза повинна враховувати складний і комбінований характер уражень. Ушкодження можуть бути механічними, термічними, хімічними, баротравматичними, спричиненими уламками, вибуховою хвилею, завалами чи вторинними чинниками руйнування інфраструктури. За таких обставин експерт має надати не формальний опис ушкоджень, а багаторівневу реконструкцію причинового механізму, що пояснить генезу тілесних змін у конкретній обстановці збройного конфлікту.

Особливої доказової ваги експертиза набуває в кримінальних провадженнях про катування та інші форми жорстокого поводження, де тілесні вияви насильства нерідко мають системний, комбінований або прихований характер. Дослідження В. Д. Мішалова (2023) та співавторів засвідчують, що у жертв на деокупованих територіях можуть виявляти сліди зв'язування, множинні забої, переломи, електротравми, термічні впливи, ознаки тривалого голодування чи зневоднення, а також інші ушкодження, характерні для системного насильства. Водночас не всі катування залишають виразні морфологічні ознаки, тому сучасна експертна практика повинна поєднувати морфологічний аналіз із клінічними даними, психофізіологічною оцінкою та документальними джерелами.

Важливою тенденцією є те, що судово-медична експертиза у кримінальних провадженнях про воєнні злочини дедалі частіше виходить за межі розтину як основної форми дослідження. Вона охоплює аналіз фото- і відеоматеріалів, цифрових зображень, рентгенологічних даних, медичної документації, відомостей з місця бойових дій, а також предметів, вилучених разом із тілом або поблизу нього (Mishalov et al., 2023; Cheremnova, Chernov, & Murashko, 2025). Це свідчить про трансформацію експертизи в комплексний міждисциплінарний процес, у якому поєднуються класичні судово-медичні методики та сучасні технології доказування.

Однією з найскладніших сфер використання спеціальних медичних знань є ідентифікація загиблих, яка в умовах збройного конфлікту набуває не лише кримінально-процесуального, а й гуманітарного змісту. Встановлення особи загиблого необхідне для формування доказової бази, належного інформування родичів, ведення обліку безвісти зниклих, виконання міжнародних зобов'язань держави та забезпечення гідного поводження з людськими останками².

¹ Disaster Victim Identification Guide. Lyon : INTERPOL, 2023. URL: <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI>; International Commission on Missing Persons. Accounting for Missing Persons from the War in Ukraine. The Hague : ICMP, 2024. URL: <https://icmp.int/where-we-work/europe-ukraine/>

² International Committee of the Red Cross. The Missing and Their Families: Factsheet and Operational Guidance. Geneva : ICRC, 2023. URL: <https://www.icrc.org/en/document/missing-persons-and-their-families-factsheet>; International Commission on Missing Persons. Accounting for Missing Persons from the War in Ukraine. The Hague : ICMP, 2024. URL: <https://icmp.int/where-we-work/europe/ukraine/>; United Nations. The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death: Revised United Nations Manual. New York ; Geneva : United Nations, 2017. URL:

Специфіка воєнного часу істотно ускладнює ідентифікацію, оскільки тіла можуть бути фрагментованими, обвугленими, протягом тривалого часу перебувати на відкритій місцевості або в землі, бути змішаними в спонтанних чи масових похованнях, а документи загиблих нерідко знищують. За таких обставин ефективною є комплексна система ідентифікації, що поєднує зовнішній огляд, аналіз речей і документів, дактилоскопію, молекулярно-генетичні дослідження, антропологічні ознаки, рентгенологію, судову стоматологію, бази даних і реєстри¹ (Nahainyk, 2026).

Судова стоматологія є одним із найнадійніших способів ідентифікації загиблих у період воєнного стану. Це зумовлено високою стійкістю зубощелепної системи до дії високих температур, механічного руйнування, тривалого перебування в ґрунті чи воді, а також індивідуалізованим характером стоматологічного статусу особи. Порівняння прижиттєвих і посмертних стоматологічних даних, аналіз пломб, протезів, імплантів, прикусу, ступеня стирання зубів і морфології щелеп дають змогу встановлювати особу навіть тоді, коли інші методи є недостатньо ефективними² (Nahainyk, 2026).

Вагому роль у сучасній моделі ідентифікації відіграють електронні бази та реєстри, що забезпечують інтеграцію медичних, генетичних, пошукових, поліцейських та адміністративних даних. Електронний реєстр геномної інформації людини, реєстри осіб, зниклих безвісти, й інші ресурси дають змогу поєднати опис тіла з відомостями про зниклу особу, її родичів і можливими генетичними збігами³. Цифровізація не замінює експертне знання, а розширює можливості його практичного застосування.

Попри суттєве розширення практики використання спеціальних медичних знань, система розслідування воєнних злочинів зберігає низку структурних проблем. Насамперед ідеться про нерівномірне кадрове забезпечення експертних

установ і дефіцит фахівців вузького профілю, зокрема у сфері судової стоматології, молекулярної генетики, судової антропології та роботи з масовими похованнями. У провадженнях щодо воєнних злочинів ця проблема має не лише організаційний, а й доказовий вимір, оскільки від своєчасності залучення відповідного фахівця залежить повнота виявлення, фіксації та подальшого дослідження медично значущих об'єктів.

Відчутною є потреба в уніфікації методик і стандартів документування. Практика різних регіонів, установ і слідчих груп нерідко різниться за підходами до фіксації ушкоджень, маркування об'єктів, опису місця виявлення тіла, вилучення біологічного матеріалу, роботи з цифровими носіями чи формування супровідної документації. Така неоднорідність може ускладнювати подальшу експертну інтерпретацію, перевірку походження об'єктів, зіставлення результатів різних досліджень і використання отриманих матеріалів у національних або міжнародних механізмах кримінальної відповідальності.

Перспективним напрямом розвитку є поглиблення міжвідомчої та міжнародної кооперації, оскільки розслідування воєнних злочинів об'єктивно виходить за межі можливостей одного органу чи навіть однієї держави. Ефективна взаємодія органів досудового розслідування, прокуратури, експертних установ, закладів охорони здоров'я, гуманітарних місій і міжнародних організацій створює умови для обміну даними, передачі технологій, навчання персоналу та взаємного визнання професійних стандартів⁴.

Подальший розвиток використання спеціальних медичних знань у розслідуванні воєнних злочинів має бути пов'язаний зі стандартизацією методик, цифровізацією ідентифікаційних процедур, посиленням кадрового потенціалу судово-експертних установ, розвитком судової стоматології, молекулярно-генетичних досліджень і міжвідомчої взаємодії⁵ (Nahainyk, 2026). Саме така модель надає можливість забезпечити належну доказову якість матеріалів, їх придатність

<https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/minnesota-protocol-investigation-potentially>

¹ Disaster Victim Identification Guide. Lyon : INTERPOL, 2023. URL: <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI>; European Network of Forensic Science Institutes. Best Practice Manual for the Forensic Examination of Human Remains. Wiesbaden: ENFSI, 2015. 124 p. URL: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/forensic_examination_of_human_remains.pdf

² Disaster Victim Identification Guide. Lyon : INTERPOL, 2023. URL: <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI>

³ Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 9 лип. 2022 р. № 2391-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>; Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : наказ МВС України від 29 серп. 2022 р. № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text>; International Commission on Missing Persons. Accounting for Missing Persons from the War in Ukraine. The Hague : ICMP, 2024. URL: <https://icmp.int/where-we-work/europe/ukraine/>

⁴ Core International Crimes Evidence Database (CICED). The Hague: Eurojust, 2023. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/core-international-crimes-evidence-database>; Accountability for international crimes committed in Ukraine: legal and institutional framework. Strasbourg : Council of Europe, 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/ukraine>; Crime Scene and Physical Evidence Awareness for Non-forensic Personnel. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2009. 36 p. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/scientists/crime-scene-and-physical-evidence-awareness-for-non-forensic-personnel.html>

⁵ European Network of Forensic Science Institutes. Best Practice Manual for the Forensic Examination of Human Remains. Wiesbaden: ENFSI, 2015. 124 p. URL: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/forensic_examination_of_human_remains.pdf; Crime Scene and Physical Evidence Awareness for Non-forensic Personnel. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2009. 36 p. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/scientists/crime-scene-and-physical-evidence-awareness-for-non-forensic-personnel.html>

для національного й міжнародного правосуддя та посилення інституційної спроможності сектору безпеки і правопорядку.

Висновки

Здійснене дослідження дає підстави стверджувати, що спеціальні медичні знання в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів набули якісно нового значення та вийшли за межі традиційного уявлення про допоміжний інструмент слідчої діяльності. У сучасних умовах вони функціонують як системний компонент доказування, через який встановлюють тілесні, біологічні, ідентифікаційні та причиново-наслідкові факти, необхідні для правильної кваліфікації діяння, відтворення механізму злочину та підтвердження його міжнародно-правового характеру.

Правова природа спеціальних медичних знань полягає в поєднанні наукової достовірності та процесуальної легітимності. Медичний факт не набуває доказового значення поза межами встановленої законом процедури, натомість належна процесуальна форма перетворює результати спеціального дослідження на допустимий і перевірюваний доказ. Саме тому вирішального значення набувають процесуальні гарантії призначення експертизи, участі спеціаліста, фіксації результатів дослідження, збереження об'єктів і належного документування всіх етапів роботи з доказовою інформацією.

Нормативно-правове забезпечення використання спеціальних медичних знань має багатовісний характер й охоплює конституційні приписи, кримінальний процесуальний закон, законодавство про судово-експертну діяльність, норми матеріального кримінального права, міжнародне гуманітарне право, а також міжнародні

протоколи документування незаконної смерті та катувань. Така модель регулювання забезпечує взаємозв'язок національної кримінальної юстиції з міжнародними стандартами розслідування міжнародних злочинів.

У структурі сучасного доказування особливого значення набувають ідентифікаційні процедури, судово-стоматологія, молекулярно-генетичні дослідження та цифрові реєстри. Їх комплексне використання дає змогу ефективно працювати з невідомими, фрагментованими чи термічно ушкодженими останками, встановлювати особу загиблого, зіставляти різноманітні дані та формувати цілісну доказову картину події. Цифровізація постає не зовнішнім технічним супроводом, а новим середовищем функціонування спеціальних знань.

Подальший розвиток відповідної практики потребує уніфікування методик, зміцнення кадрового потенціалу експертних установ, модернізації матеріально-технічної бази, розширення міжвідомчої кооперації та системної підготовки фахівців міждисциплінарного профілю. Ефективне використання спеціальних медичних знань є не лише умовою належного розслідування воєнних злочинів, а й важливим чинником зміцнення державної спроможності, суспільної довіри та розвитку сектору безпеки і правопорядку України.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Avdieieva, H.K. (2022). Problems of using special knowledge in investigating crimes under martial law. *The European choice of Ukraine, the development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century (to the 25th anniversary of the National University "Odesa Law Academy" and the 175th anniversary of the Odessa School of Law)*: materials of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), (pp. 566-569). Odesa: Helvetika. Retrieved from <https://hdl.handle.net/11300/20070>
- [2] Cheremnova, A.I., Chernov, O.V., & Murashko, A.S. (2025). Comprehensive use of the results of forensic medical examination in the detection, documentation and disclosure of criminal offenses committed during the armed conflict. *Bulletin of the Odessa Research Institute of Forensic Examinations of the Ministry of Justice of Ukraine*, 17. DOI: 10.32782/2522-9656/2025-17-11
- [3] Cioffi, A., & Cecannecchia, C. (2023). Role of forensic medicine in addressing the war crimes: Perspective from Russia-Ukraine conflict during the COVID-19 pandemic. *Medicine, Science and the Law*, 63(2), 168-173. DOI: 10.1177/00258024221125135
- [4] Dufeniuk, O.M. (2022). Investigation of war crimes in Ukraine: challenges, standards, innovations. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 1, 46-56. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-1-6
- [5] Finaughty, C., Heathfield, L.J., Kemp, V., & Márquez-Grant, N. (2023). Forensic DNA extraction methods for human hard tissue: a systematic literature review and meta-analysis of technologies and sample type. *Forensic Science International: Genetics*, 63. DOI: 10.1016/j.fsigen.2022.102818
- [6] Herpel, C., Bogus, M., Mallmann, P., Banaschak, S., & Ludwig, S. (2026). Anonymous forensic evidence collection (AFC) after sexual offenses: a challenge in gynecological care - data from 13

- years and 7 months at a University Hospital. *Archives of Gynecology and Obstetrics*, 313. DOI: 10.1007/s00404-026-08388-1
- [7] Jayakrishnan, J.M., Reddy, J., & Kumar, R.B.V. (2021). Role of forensic odontology and anthropology in the identification of human remains. *Journal of Oral and Maxillofacial Pathology*, 25(3), 543-547. DOI: 10.4103/jomfp.jomfp_81_21
- [8] Kovalenko, V.V., Bondar, V.S., Vyhivskiy, I.M., Drozd, V.H., & Slukhaienko, Yu.M. (2024). *Use of special knowledge during the investigation of criminal offenses committed by organized groups or criminal organizations*. Kyiv: Alerta Retrieved from http://repository.ukd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1649/KovalenkoV._Vikoristan_spec_znan.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- [9] McDermott, R., Fraser, A., Ensor, J., & Seddighi, H. (2022). The role of forensic investigation in systemic risk enquiry: Reflections from case studies of disasters in Istanbul, Kathmandu, Nairobi, and Quito. *Progress in Disaster Science*, 16. DOI: 10.1016/j.pdisas.2022.100262
- [10] Mishalov, V.D., Voichenko, V.V., Voroshylov, K.F., Rozovyyk, I.V., & Petroshak, O.Yu. (2023). Manifestations of torture of Ukrainian citizens by Russian military personnel in some deoccupied territories according to the results of forensic medical examinations and identification of victims of violence and exhumed corpses. *Forensic Medical Examination*, 1. DOI: 10.24061/2707-8728.1.2023.13
- [11] Nahainyk, T.H. (2026). Forensic dentistry as a component of special medical knowledge in criminal proceedings in Ukraine. *Legal Scientific Electronic Journal*, 2, 320-325. DOI: 10.32782/2524-0374/2026-2/70
- [12] Nesen, O.O., & Kravchenko, N.V. (2026). Some issues of using medical knowledge during the identification of an unidentified corpse. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series "Law"*, 93(5), 139-144. DOI: 10.24144/2307-3322.2026.93.5.18
- [13] Shevchuk, V., Zhuravel, V., Yevdokimenko, S., Yevdokimenko, S., & Myshkov, Y. (2025). Forensic Examination and Criminalistics in Investigating War Crimes: European and Ukrainian Experiences. *Jurnal Media Hukum*, 32(1), 59-77. DOI: 10.18196/jmh.v32i1.25056
- [14] Sneha, M., Jeevaraj, G., Nayeem, S., & Architha, M.R. (2026). Virtopsy: A Review on Non-Invasive Imaging Approach in Forensic Autopsy. *Proceedings of the First International Conference on Advances in Forensics and Cyber Technologies (ICFACT 2025)*, 127, 645-657. DOI: 10.2991/978-94-6239-610-4_53
- [15] Sydorenko, D.V. (2022). The concept of special knowledge in criminal proceedings. *Law and Society*, 6, 253-260. DOI: 10.32842/2078-3736/2022.6.38
- [16] Tawfik, D. (2026). Disaster victim identification: a narrative review of innovations and ethical considerations. *Journal of Emergency and Disaster Medicine*, 2. DOI: 10.1007/s44467-026-00010-3
- [17] Tverdokhlib, V. (2026). Forensic support for the investigation of crimes related to military aggression: the role of special knowledge. *Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs*, 1(112), 281-293. DOI: 10.32631/v.2026.1.20
- [18] Ubelaker, D.H., Shamlou, A., & Kunkle, A. (2019). Contributions of forensic anthropology to positive scientific identification: a critical review. *Forensic Sciences Research*, 4(1), 45-50. DOI: 10.1080/20961790.2018.1523704
- [19] Yefimenko, T.S. (2024). Peculiarities of evidence in criminal proceedings concerning war crimes. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 3(33), 284-294. DOI: 10.32631/vca.2024.3.25
- [20] Zarczyńska, M., Zarczyński, P., & Tomsia, M. (2023). Nucleic Acids Persistence - Benefits and Limitations in Forensic Genetics. *Genes*, 14(8). DOI: 10.3390/genes14081643

Список використаних джерел

- [1] Авдеева Г. К. Проблемы использования специальных знаний при расследовании злочиинов в условиях военного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 черв. 2022 р.) : у 2 т. Одеса : Гельветика, 2022. Т. 2. С. 566–569. URL: <https://hdl.handle.net/11300/20070>
- [2] Черемнова А. І., Чернов О. В., Мурашко А. С. Комплексне використання результатів судово-медичної експертизи при виявленні, документуванні та розкритті кримінальних правопорушень, вчинених під час збройного конфлікту. *Вісник Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України*. 2025. Вип. 17. DOI: 10.32782/2522-9656/2025-17-11
- [3] Cioffi A., Cecannecchia C. Role of forensic medicine in addressing the war crimes: Perspective from Russia-Ukraine conflict during the COVID-19 pandemic. *Medicine, Science and the Law*. 2023. Vol. 63. No. 2. P. 168–173. DOI: 10.1177/00258024221125135

- [4] Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. Р. 46–56. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-1-6
- [5] Finaughty C., Heathfield L. J., Kemp V., Márquez-Grant N. Forensic DNA extraction methods for human hard tissue: a systematic literature review and meta-analysis of technologies and sample type. *Forensic Science International: Genetics*. 2023. Vol. 63. DOI: 10.1016/j.fsigen.2022.102818
- [6] Herpel C., Bogus M., Mallmann P., Banaschak S., Ludwig S. Anonymous forensic evidence collection (AFC) after sexual offenses: a challenge in gynecological care – data from 13 years and 7 months at a University Hospital. *Archives of Gynecology and Obstetrics*. 2026. Vol. 313. DOI: 10.1007/s00404-026-08388-1
- [7] Jayakrishnan J. M., Reddy J., Kumar R. B. V. Role of forensic odontology and anthropology in the identification of human remains. *Journal of Oral and Maxillofacial Pathology*. 2021. Vol. 25. No. 3. P. 543–547. DOI: 10.4103/jomfp.jomfp_81_21
- [8] Коваленко В. В., Бондар В. С., Вигівський І. М., Дрозд В. Г., Слухаєнко Ю. М. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями. Київ: Алерта, 2024. 136 с. URL: http://repository.ukd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1649/KovalenkoV._Vikoristan_spec_znan.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- [9] McDermott R., Fraser A., Ensor J., Seddighi H. The role of forensic investigation in systemic risk enquiry: Reflections from case studies of disasters in Istanbul, Kathmandu, Nairobi, and Quito. *Progress in Disaster Science*. 2022. Vol. 16. DOI: 10.1016/j.pdisas.2022.100262
- [10] Мішалов В. Д., Войченко В. В., Ворошилов К. Ф., Розовик І. В., Петрошак О. Ю. Прояви катувань громадян України російськими військовими на деяких деокупованих територіях за результатами судово-медичних експертиз та ідентифікації жертв насильства й ексгумованих трупів. *Судово-медична експертиза*. 2023. № 1. DOI: 10.24061/2707-8728.1.2023.13
- [11] Нагайник Т. Г. Судова стоматологія як складова спеціальних медичних знань у кримінальному провадженні України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2026. № 2. С. 320–325. DOI: 10.32782/2524-0374/2026-2/70
- [12] Несен О. О., Кравченко Н. В. Деякі питання використання медичних знань під час ідентифікації невпізаного трупа. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2026. Вип. 93. Ч. 5. С. 139–144. DOI: 10.24144/2307-3322.2026.93.5.18
- [13] Shevchuk V., Zhuravel V., Yevdokimenko S., Yevdokimenko S., Myshkov Y. Forensic Examination and Criminalistics in Investigating War Crimes: European and Ukrainian Experiences. *Jurnal Media Hukum*. 2025. Vol. 32. No. 1. P. 59–77. DOI: 10.18196/jmh.v32i1.25056
- [14] Sneha M., Jeevaraj G., Nayeem S., Architha M. R. Virtopsy: A Review on Non-Invasive Imaging Approach in Forensic Autopsy. *Proceedings of the First International Conference on Advances in Forensics and Cyber Technologies (ICFACT 2025)*. 2026. Vol. 127. P. 645–657. DOI: 10.2991/978-94-6239-610-4_53
- [15] Сидоренко Д. В. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 253–260. DOI: 10.32842/2078-3736/2022.6.38
- [16] Tawfik D. Disaster victim identification: a narrative review of innovations and ethical considerations. *Journal of Emergency and Disaster Medicine*. 2026. Vol. 2. DOI: 10.1007/s44467-026-00010-3
- [17] Твердохліб В. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з воєнною агресією: роль спеціальних знань. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2026. № 1 (112). С. 281–293. DOI: 10.32631/v.2026.1.20
- [18] Ubelaker D. H., Shamlou A., Kunkle A. Contributions of forensic anthropology to positive scientific identification: a critical review. *Forensic Sciences Research*. 2019. Vol. 4. No. 1. P. 45–50. DOI: 10.1080/20961790.2018.1523704
- [19] Єфіменко Т. С. Особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 284–294. DOI: 10.32631/vca.2024.3.25
- [20] Zarczyńska M., Zarczyński P., Tomsia M. Nucleic Acids Persistence — Benefits and Limitations in Forensic Genetics. *Genes*. 2023. Vol. 14. No. 8. DOI: 10.3390/genes14081643

NAHAINYK Taras

Senior Lecturer at the Department of Criminalistics of Law of the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0793-3649>

Legal Nature and Procedural Forms of Using Special Medical Knowledge in the Investigation of War Crimes

Abstract. The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the legal nature and procedural forms of using special medical knowledge in the investigation of war crimes. The relevance of the study is determined by the fact that the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine has led to the large-scale commission of violations of the laws and customs of war, including killings of civilians, torture, enforced disappearances, conflict-related sexual violence, unlawful deprivation of liberty, destruction of civilian infrastructure, and the emergence of a significant number of unidentified, fragmented, burned or skeletonized human remains. Under these circumstances, special medical knowledge acquires not an auxiliary but a system-forming significance for criminal proceedings, since it is through such knowledge that bodily, biological, morphological, physiological and identification-related facts are transformed into procedurally usable evidentiary information. The article substantiates that the legal nature of special medical knowledge lies in the combination of scientific reliability and procedural legitimacy. A medical fact does not acquire evidentiary value outside the legally established procedure, whereas a proper procedural form ensures the admissibility, verifiability and evidentiary significance of the results of a special examination. The main procedural forms of using special medical knowledge in criminal proceedings concerning war crimes are identified: forensic medical examination, participation of a specialist in investigative actions, examination of the crime scene and the body, medical examination of living persons, exhumation, collection of biological samples, use of medical documentation, identification procedures, forensic dental, molecular genetic, anthropological and digital tools. Particular attention is paid to the role of forensic dentistry, electronic registers, genomic information and international standards for documenting unlawful deaths and torture. It is argued that the effective use of special medical knowledge contributes not only to establishing the factual circumstances of a war crime, but also to the identification of the deceased, ensuring the right of families to know the fate of their relatives, strengthening the evidentiary capacity of national justice, and developing Ukraine's security and law enforcement sector.

Keywords: special knowledge; special medical knowledge; war crimes; forensic medical examination; forensic dentistry; identification of the deceased; proof; international humanitarian law.